

Право продовольчої безпеки

У підручнику на основі чинного законодавства, досягнень правничої науки й з урахуванням сучасної судової практики доступно і систематизовано викладено зміст системоутворюючих категорій права продовольчої безпеки, його основних інститутів, роз'яснено специфіку правового регулювання відносин із забезпечення продовольчої безпеки тощо. Поданий матеріал адаптовано до навчальних програм юридичних закладів вищої освіти й сучасних вимог.

Призначений для використання в навчальному процесі студентами, аспірантами, викладачами юридичних і аграрних закладів вищої освіти, а також може бути корисним практикуючим юристам, представникам органів державної влади, місцевого самоврядування, агробізнесу й іншими зацікавленим у питаннях права продовольчої безпеки особам.

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

ПРАВО ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Підручник

За редакцією докторки юридичних наук,
професорки *Т. В. Курман*

Харків
«Право»
2026

УДК 349.42(477)(075)
П25

Автори:

д-р юрид. наук, проф. *Т. В. Курман* (керівник авторського колективу) – розд. 1–3, 5; канд. юрид. наук, доц. *Ю. Ю. Бакай* – розд. 6, 8, 9; канд. юрид. наук, доц. *Д. М. Данілік* – розд. 18, 19; канд. юрид. наук, доц. *І. В. Ігнатенко* – розд. 20; канд. юрид. наук, доц. *Р. А. Казак* – розд. 21; канд. юрид. наук *Д. Ю. Кондратенко* – розд. 7, 11; д-р юрид. наук, проф. *Г. С. Корнієнко* – розд. 13; канд. юрид. наук, доц. *Л. В. Лейба* – підрозд. 4, 5 розд. 16; д-р юрид. наук, проф. *Т. В. Лісова* – розд. 14; канд. юрид. наук, доц. *М. Ю. Покальчук* – розд. 12; канд. юрид. наук, доц. *В. П. Станіславський* – розд. 10; канд. юрид. наук, доц. *О. М. Туєва* – розд. 4, 15, підрозд 1–3 розд. 16; канд. юрид. наук, доц. *С. В. Шапорова* – розд. 17

Рецензенти:

В. М. Єрмоленко – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В. З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України, член-кореспондент Національної академії правових наук України;

Т. С. Харитоновна – докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри земельного, екологічного та енергетичного права Національного університету «Одеська юридична академія»

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол №11 від 25 березня 2026 р.)*

Право продовольчої безпеки : підручник / [Т. В. Курман (кер. авт. кол.), Ю. Ю. Бакай, Д. М. Данілік та ін.] ; за ред. Т. В. Курман ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2026. – 304 с.
ISBN 978-617-8848-20-0

У підручнику на основі чинного законодавства, досягнень правничої науки й з урахуванням сучасної судової практики доступно і систематизовано викладено зміст системоутворюючих категорій права продовольчої безпеки, його основних інститутів, роз'яснено специфіку правового регулювання відносин із забезпечення продовольчої безпеки тощо. Поданий матеріал адаптовано до навчальних програм юридичних закладів вищої освіти й сучасних вимог.

Призначений для використання в навчальному процесі студентами, аспірантами, викладачами юридичних і аграрних закладів вищої освіти, а також може бути корисним практикуючим юристам, представникам органів державної влади, місцевого самоврядування, агробізнесу й іншими зацікавленим у питаннях права продовольчої безпеки особам.

УДК 349.42(477)(075)

ISBN 978-617-8848-20-0

© Курман Т. В., Бакай Ю. Ю.,
Данілік Д. М. та ін., 2026

© ТОВ «Видавничий дім «Право», 2026

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень	10
Передмова	12

ЧАСТИНА 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРАВА ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Розділ 1

Історичний розвиток правового регулювання відносин із забезпечення продовольчої безпеки

1. Етапи історичного розвитку відносин у сфері забезпечення продовольчої безпеки	14
2. Продовольчі кризи в розвитку людства: поняття та види	18
3. Продовольча безпека як об'єкт правового регулювання: поняття та ознаки	22
4. Продовольча безпека в системі національної безпеки держави	24
5. Рівні продовольчої безпеки	25
6. Функції продовольчої безпеки	27
Питання для самоконтролю	27

Розділ 2

Право продовольчої безпеки в сучасній правовій системі

1. Поняття права продовольчої безпеки і його місце в системі права.....	29
2. Предмет права продовольчої безпеки	31
3. Метод правового регулювання відносин із забезпечення продовольчої безпеки	32
4. Принципи права продовольчої безпеки	34
5. Система права продовольчої безпеки	35
Питання для самоконтролю	37

Розділ 3

Право на продовольство і його гарантії

1. Еволюція та поняття права на продовольство.....	38
2. Форми законодавчого закріплення права на продовольство.....	41
3. Гарантії права на продовольство	43
Питання для самоконтролю	46

Розділ 4

Продовольча незалежність і продовольчий суверенітет у праві продовольчої безпеки

1. Продовольча незалежність як категорія права продовольчої безпеки (поняття, ознаки, принципи, індикатори та критерії)	47
---	----

2. Міжнародно-правове й національно-правове забезпечення продовольчої незалежності.....	52
3. Поняття, історія становлення, ознаки та принципи політико-правової концепції продовольчого суверенітету	55
Питання для самоконтролю	61

Розділ 5

Правовий механізм моніторингу й запобігання загрозам продовольчої безпеки

1. Поняття та класифікація загроз продовольчій безпеці.....	62
2. Правові основи моніторингу продовольчої безпеки.....	65
3. Механізм протидії загрозам продовольчої безпеки	67
Питання для самоконтролю	70

Розділ 6

Правові засади оцінювання стану продовольчої безпеки

1. Індикатори та критерії оцінювання стану продовольчої безпеки.....	71
2. Сучасні підходи до оцінки продовольчої безпеки у світі.....	74
3. Глобальний індекс продовольчої безпеки як інструмент міжнародної оцінки продовольчої безпеки.....	75
4. Глобальний індекс голоду (Global Hunger Index, GHI) у системі міжнародних показників продовольчої безпеки	77
Питання для самоконтролю	78

Частина 2

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ПРАВА ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Розділ 7

Міжнародно-правові засади забезпечення глобальної продовольчої безпеки

1. Теоретико-правові засади глобальної продовольчої безпеки.....	79
2. Принципи міжнародно-правового забезпечення продовольчої безпеки.....	81
3. Універсальні міжнародно-правові акти у сфері продовольчої безпеки.....	84
4. Спеціалізовані міжнародні акти у сфері продовольства	86
5. Інституційний механізм забезпечення глобальної продовольчої безпеки.....	89
Питання для самоконтролю	92

Розділ 8

Універсальні та спеціалізовані міжнародні організації як суб'єкти права продовольчої безпеки

1. Міжнародно-правові засади діяльності Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) у сфері продовольчої безпеки	93
2. Всесвітня продовольча програма (United Nations World Food Programme, WFP): правовий статус, функції та напрями діяльності	95
3. Міжнародні фінансові організації та їх роль у забезпеченні продовольчої безпеки (International Fund for Agricultural Development, IFAD; The World Bank; International Monetary Fund, IMF).....	97
4. Регіональні міжнародні організації як суб'єкти забезпечення продовольчої безпеки (European Bank for Reconstruction and Development, EBRD; European Food Safety Authority, EFSA).....	101
Питання для самоконтролю	104

Розділ 9

Міжнародно-правове регулювання продовольчої безпеки в рамках світової організації торгівлі

1. Світова організація торгівлі (World Trade Organization, WTO): міжнародно-правові засади створення та діяльності.....	105
2. Інституційна структура СОТ і статус держав – членів СОТ.....	111
3. Угоди СОТ про технічні бар'єри в торгівлі та про застосування санітарних і фітосанітарних заходів.....	113
4. Загальна характеристика Угоди СОТ про сільське господарство і її місце в системі права СОТ.....	116
Питання для самоконтролю	117

Розділ 10

Правові засади гарантування продовольчої безпеки в Європейському Союзі

1. Загальна характеристика правового забезпечення продовольчої безпеки в ЄС	118
2. Періодизація розвитку правових засад продовольчої безпеки в Європейському Союзі	120
3. Первинне право ЄС у сфері продовольчої безпеки.....	123
4. Регламенти ЄС як основа правового регулювання продовольчої безпеки	124
5. Директиви Європейського Союзу в системі гарантування продовольчої безпеки	125

6. Інституційно-правові механізми забезпечення продовольчої безпеки в ЄС	127
7. Принципи правового регулювання продовольчої безпеки в ЄС.....	129
8. Практика Суду Європейського Союзу у сфері продовольчої безпеки ...	131
Питання для самоконтролю	133

Розділ 11

Міжнародно-правове регулювання продовольчої безпеки в зонах збройних конфліктів і стихійних лих

1. Міжнародно-правові засади забезпечення продовольчої безпеки за надзвичайних умов	134
2. Механізм міжнародного реагування на продовольчі кризи в умовах збройних конфліктів і стихійних лих	136
3. Продовольство як зброя: міжнародно-правова оцінка	141
4. Міжнародно-правові механізми реагування на природні катастрофи.....	143
5. Напрями вдосконалення міжнародних механізмів реагування на продовольчі кризи в зонах збройних конфліктів і стихійних лих	145
Питання для самоконтролю	146

Частина 3

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Розділ 12

Законодавство України у сфері забезпечення продовольчої безпеки

1. Загальна характеристика законодавства України у сфері забезпечення продовольчої безпеки	148
2. Конституція та закони України, що регулюють відносини у сфері забезпечення продовольчої безпеки.....	151
3. Підзаконні нормативно-правові акти в системі законодавства, що регулює відносини із забезпечення продовольчої безпеки	158
Питання для самоконтролю	161

Розділ 13

Правові основи інституційно-функціонального забезпечення продовольчої безпеки в Україні

1. Поняття та система інституційно-функціонального забезпечення продовольчої безпеки	162
2. Публічне адміністрування відносин у сфері продовольчої безпеки	164

3. Система державних органів забезпечення продовольчої безпеки та їх повноваження. Правовий статус Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів і захисту споживачів	169
4. Правові основи формування державних продовольчих резервів	176
5. Регіональний рівень інституційного забезпечення продовольчої безпеки.....	180
Питання для самоконтролю	182

Розділ 14

Правове забезпечення сталого розвитку аграрного виробництва як основи продовольчої безпеки

1. Правові засади сталого розвитку аграрного виробництва	184
2. Земельний фонд України: роль і значення в забезпеченні продовольчої безпеки	188
3. Правове регулювання природокористування в сільському господарстві.....	193
Питання для самоконтролю	203

Розділ 15

Правове забезпечення якості й безпечності харчових продуктів як основи продовольчої безпеки

1. Якість і безпечність харчових продуктів: глобальні виклики й соціальне значення	204
2. Законодавство у сфері забезпечення якості й безпечності продуктів харчування	206
3. Поняття якості й безпечності продуктів харчування.....	207
4. Неякісні, небезпечні й непридатні продукти харчування	213
5. Інформація для споживачів харчової продукції	214
6. Правові засади впровадження системи управління безпечністю харчових продуктів (НАССР).....	215
7. Державний контроль у сфері безпечності і якості продуктів харчування та кормів	218
Питання для самоконтролю	220

Розділ 16

Правове регулювання виробництва й обігу органічної харчової продукції

1. Екологізація аграрного виробництва як засіб забезпечення продовольчої безпеки	221
2. Міжнародна федерація органічного сільськогосподарського руху (IFOAM): історія створення, завдання, принципи діяльності.....	223

3. Правові засади виробництва й обігу органічної сільськогосподарської продукції та сировини в контексті забезпечення продовольчої безпеки. Галузі органічного виробництва	227
4. Особливості правового регулювання виробництва окремих видів органічної харчової продукції	233
5. Правові вимоги щодо маркування органічних продуктів харчування.....	236
Питання для самоконтролю	238

Розділ 17

Правове забезпечення біобезпеки при виробництві харчових продуктів

1. Застосування біотехнологій як засобу забезпечення продовольчої безпеки.....	239
2. Поняття та правові основи біобезпеки в агропродовольчій сфері	242
3. Правове забезпечення біологічної безпеки харчових продуктів, вироблених із використанням генетично модифікованих організмів ...	247
Питання для самоконтролю	252

Частина 4

ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВО ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Розділ 18

Правове забезпечення продовольчої безпеки у високорозвинутих зарубіжних країнах (США, Канада, Японія)

1. Правове регулювання забезпечення продовольчої безпеки у США	253
2. Стратегія продовольчої безпеки Японії	257
3. Правове забезпечення продовольчої безпеки Канади.....	260
Питання для самоконтролю	263

Розділ 19

Правове забезпечення продовольчої безпеки в країнах Африки й Азії

1. Загальна характеристика правового регулювання забезпечення продовольчої безпеки країн Африки.....	264
2. Правове забезпечення продовольчої безпеки в окремих країнах Африки.....	266
Питання для самоконтролю	271

Розділ 20

Правове регулювання продовольчої безпеки в Латинській Америці

1. Концепція «продовольчого конституціоналізму» у країнах Латинської Америки.....	272
2. Правові основи забезпечення продовольчої безпеки Бразилії.....	274
3. Конституційні гарантії права на продовольство (їжу) у Мексиці	275
4. Підходи до забезпечення продовольчої безпеки в державах Андійського регіону (Еквадор, Болівія)	278
5. Правові основи забезпечення продовольчої безпеки в державах Карибського басейну	281
Питання для самоконтролю	292

Розділ 21

Правові засади забезпечення продовольчої безпеки в країнах Скандинавії

1. Унікальні скандинавські правові концепції та продовольча безпека	294
2. Стан забезпечення продовольчої безпеки в окремих країнах Скандинавії.....	300
3. Екологічні ризики як загрози для продовольчої безпеки (на прикладі правового регулювання регіону Сапмі, Лапландія)	301
Питання для самоконтролю	303

*Присвячується пам'яті
професора, члена-кореспондента НАПрН України
Анатолія Миколайовича СТАТІВКИ*

==== Передмова

Запропонований читачу підручник підготовлений колективом кафедри земельного та аграрного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого на основі аналізу чинного законодавства, міжнародних договорів України, з урахуванням досягнень правової науки й педагогічного досвіду авторів і є першим в Україні.

При написанні підручника перед авторами постало завдання – забезпечити викладання студентам навчальної дисципліни «Право продовольчої безпеки» з урахуванням сучасних вимог вищої юридичної освіти, спрямованих на оновлення існуючих підходів до вивчення права продовольчої безпеки, застосування нових методик у викладанні цієї навчальної дисципліни, а також доступно й систематизовано викласти студентам основи національно-правового та міжнародно-правового регулювання відносин із забезпечення продовольчої безпеки в сучасних умовах.

За своєю структурою підручник складається з чотирьох частин («Теоретичні основи права продовольчої безпеки», «Міжнародно-правові основи права продовольчої безпеки», «Правове забезпечення продовольчої безпеки в Україні», «Порівняльне право продовольчої безпеки»), що містять 21 розділ. Така структура підручника дає змогу висвітлити основні системоутворюючі категорії та інститути права продовольчої безпеки в логічній послідовності, а також окреслити напрями й перспективи розвитку правового регулювання відносин у даній сфері з урахуванням сучасних процесів гармонізації аграрного законодавства України в контексті вимог права СОТ і ЄС, ураховуючи при цьому пріоритет забезпечення продовольчої безпеки як складової національної безпеки держави. До кожного розділу підручника включено питання для самоконтролю.

Автори сподіваються, що зміст і методика викладення тем у підручнику дають змогу студентам опанувати особливості правового регулювання відносин із забезпечення продовольчої безпеки, тим самим

забезпечити підготовку висококваліфікованих юридичних кадрів, здатних грамотно застосовувати сучасне законодавство у сфері гарантування права людини на продовольство. У підручнику, з урахуванням сучасних наукових досліджень, відображені концептуальні положення щодо подальшого розвитку права продовольчої безпеки як галузі права й навчальної дисципліни.

Цей підручник може бути використаний студентами, аспірантами, викладачами юридичних, аграрних, економічних закладів вищої освіти, а також бути корисним для науковців, практикуючих юристів, які цікавляться проблематикою права продовольчої безпеки.

Авторський колектив висловлює щиро вдячність рецензентам – доктору юридичних наук, професору, члену-кореспонденту НАПрН України Володимирі Михайловичу Єрмоленку, докторці юридичних наук, професорці Тетяні Євгенівні Харитоновій, які ознайомилися з рукописом підручника, висловили слушні поради під час його підготовки до видання та надали позитивні рекомендації. Автори також готові з глибокою вдячністю сприйняти будь-які інші зауваження та конструктивні пропозиції, що обов'язково будуть ураховані в майбутніх виданнях підручника.

Навчальне видання

Курман Тетяна Вікторівна,
Бакай Юлія Юріївна,
Данілік Дар'я Михайлівна та ін.

ПРАВО ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Підручник

Коректорка *М. А. Ковальчук*

Підписано до друку 12.05.2026. Формат 60×90/16.
Ум. друк. арк. 19. Обл.-вид. арк. 15. Тираж 100 пр. Зам. № 641

ТОВ «Видавничий дім «Право»,
вул. Харківських Дивізій, 11/2, м. Харків, Україна
Для кореспонденції: а/с 822, м. Харків, 61023, Україна
Тел.: (050) 409-08-69, (067) 574-81-20

Вебсайт: <https://pravo-izdat.com.ua>

E-mail для замовників послуг: verstka@pravo-izdat.com.ua

E-mail для покупців: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8024 від 05.12.2023

Виготовлено ТОВ «Промарт Плюс»,
вул. Весніна, 12, м. Харків, 61023, Україна,
Тел. (097) 445-07-79

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8388 від 16.07.2025

[Перейти на сайт →](#)